

tedy výlučně panství individua nad nabytými statky rozšiřuje i přes dobu života samého nabyvatele.

Také dědické právo podléhá historickému vývoji.

Nesvobodní nemají původně dědického práva, jejich pozůstalost připadá zprvu pánovi, teprv později a především u movitého majetku jejich potomkům. Teprv osvobození sedláků v 18. a 19. stol. přineslo s neobmezeností vlastnického práva k půdě i svobodné právo dědické.

Požizování o majetku bývalo i u svobodných osob starému právu cizí; synové bývali již za života otcova pokládáni za spolumajitele a ujímali se plně majetku, když otcové odcházeli na odpočinek. Naproti římskoprávnímu principu rovného nároku všech dětí na veškeren majetek, i nemovitý, a skoro úplnému vyloučení pozůstalého manžela, v jiných právech bývala alespoň co do nemovitého majetku přiznávána přednost jedinému dědici (čekanci). Zbytkem ideje rodinného majetku jest právo potomků či předků na povinný podíl, v některých právech (Anglii, Spojených Státech) arci neuznané.

§ 36. Národní hospodářství, věda a technika.

I. Jako mezi státem a národním hospodářstvím jest analogický poměr vzájemného na se účinkování i mezi dočasným národohospodářským stavem a stavem, v jakém se dočasně nazývá lidské vědění, a to nejen praktické, opírající se o zkuše-

nost nebo tradici, nýbrž i theoretické, poskytované vědou, i konečně vkus a vůbec všechny kulturní život národů.

a) Vědy, zejm. přírodní a v bezprostředním spojení s potřebami hospodářského života stojící vědy technické mívají druhy přímo převratné účinky na hospodářský život, a zejm. na techniku výrobní (Liebigova nauka o různé spotřebě různých živin v půdě různými bylinami, zužitkování dusíku ze vzduchu, výroba umělého indiga a kaučuku). (Podobně má i pro národní hospodářství význam kultura umělecká - umělecký vkus je základem bohatství Francie).

b) S druhé strany musí se dospěti jistého stupně zarmožnosti a osvobození alespoň části národa od těžké jednotvárné denní práce, nežli umění a věda dojdou rozvoje (historicky vyšší kultura tam, kde předcházela značnější rozvoj hospodářský - bohaté Athény a chudá Sparta, sídla renesance byla v bohatých obchodních provinciích italských a později flanderských, uvnitř jednotlivých zemí opět města sídly zámožnosti a středisky duševní kultury).

II. Soubor vědomostí a zručností, směřujících k účelnému upotřebení a zužitkování přírodních látek a sil pro vytvoření hmotných statků a opatření výkonů hmotného rázu k potřebám člověka, zoveme technikou a nauky o těchto vědomostech a zručnostech vědami technickými (nauke zemědělská, lesnická, hornická, hutnická, technologie chemická a j.).

Majíc za výhradný cíl co nejdokonalejší mecha-

nické a chemické přetvořování a dopravování látek (hmot) a poutání i vedení sil přírodních, vynalézá technika určité postupy (procesy, "techniky") výrobní a dopravní, jimiž se snaží výrobu či dopravu co možná dokonale prováděti; v dočasném stupni techniky zračí se stupeň dočasného ovládnání přírodních sil člověkem.

Lišíme techniku

a) výrobní, t.j. postup (proces), jakého se používá k výrobě určitých hospodářských statků (technika zemědělská, textilní, cukrovarská a pod.);

b) techniku dopravní, t.j. způsob místního převádění osob, statků a zpráv, zjednání hmotných podkladů a osobních podmínek pro dopravu po silnicích, železnicích, poště, telegrafu atd.).

c) V širším smyslu, zahrnujícím v pojem techniky i otázky organizační, rozeznáváme dále i techniku provozovací (závodovou) t.j. způsob, jakým se v jednotlivých hospodářských jednotkách (domácnost, podnik) slučují (organisují) pracovní síly a výrobní pomůcky k jednotné výrobě, a konečně jest i

d) technika obchodní, t.j. technika hospodářského styku, organizace směny a směnných prostředků (obchod, trhy, peněžnictví, úvěrnictví, bankovníctví a pod.).

III. Technika má přechetné vztahy k činnosti hospodářské, na níž jest druhdy přímo závislá.

a) hospodářský život vytyčuje úkoly technice : potřeba

rychlé a levné dopravy, vymezuje co možná přímočárné spojení železniční a parníkové a tedy tunely, mosty, viadukty, trajekty, prokopání úžiny suezské a panamské; rozmach železnic vedl k telegrafům a rozvoj námořní plavby ke kabelům podmořským; hromadění obyvatelstva ve velkoměstech vzbudilo potřebu rychlého a častého spojení drahami elektrickými.

b) Hospodářské úvahy přezkoumávají ideje technické, schvalujíce či zavrhujíce je a zadržujíce tak rozmach techniky, pokud není též ekonomicky podmíněn dočasnými poměry hospodářskými a společenskými. Primitivní hospodaření snese opět jen jednoduché prostředky technické (na př. přechod od hospodářství stepního k úhorovému a dále ke střídavému souvisí se vzrůstem cen plodin, t. j. s poptávkou a tedy s počtem a blahobytem obyvatelstva). Jen kdo organizuje a ekonomicky řídí výrobu, rozhoduje o tom, zda-li a které zboží, v jakém rozsahu a zda starou či novou technikou se bude vyrábět, a sice nikoli dle toho, která technika zaručuje největší dokonalost výkonu, nýbrž která v daném případě slibuje největší úspěch hospodářský (zisk) (na př. domácí průmysl se přes svoji technickou opozdilost stále udržuje i proti dokonalejší strojní výrobě tovární v našem obuvnictví a tkalcovství).

c) Dočasná forma hospodaření rozhoduje, kdo jest nosi-
telem technického pokroku (v ranném středověku byli to klášterní mniši, později v městech řemeslničtí mistři, nyní inženýři, chemikové a pod. z povolání jakožto speciální představitelé

technických vědomostí i zručností), i rozhoduje též, jaká jest odměna za pěstění technického pokroku (původně jen jisté zvýšení vážnosti v úzkém okruhu kmene, kláštera, města - dnes vedle ideálních pohnutek jsou i veliké hmotné, peněžní zájmy ostnem a příprěží pro technickou vynalézavost).

IV. S druhé strany také národohospodářství jest podmíněno dočasným stavem techniky :

a) Technické pokroky poskytují podněty k hospodářskému podnikání (tvoření nových podniků pro zužitkování nových vynálezů chemických, pro výrobu automobilů, aeroplánů a pod.).

b) Novodobé obrovské pokroky technické ve výrobě i dopravě provázeny byly nemenšími převraty hospodářskými; na př. moderní dopravní technika svojí levností, rychlostí, přesností a bezpečností dopravy zkrátila vzdálenosti, rozšířila odbytíště, umožnila neobyčejný vzrůst dělby práce a specialisace výroby i vznik velkovýroby, způsobila nahromadění se pbyvatelstva v městech a okresích průmyslových. Zdokonalení výrobní techniky, zejm. vynalezení strojů zvýšilo nesmírně kvantum celkové produkce i rozmanitost odvětví a směrů výrobních i konečně počet zaměstnání lidských a zabezpečilo hojnost a všestrannost konsumpce.